

В С Т У П

ПРО ВІРУ ДАВНІХ НАШИХ ПРЕДКІВ ПЕРЕД ВВЕДЕННЯМ ХРИСТИЯНСТВА.

Історія повчає, що всякий нарід, на якому ступені розвитку його культура не стояла б, має якусь релігію. Вона служить йому до пояснення містерії життя, навколишніх сил природи та встановлення певного порядку співжиття між людьми.

Всі старовинні народи мали кожний свою релігію, мали її також і наші предки, перед тим, як прийняли християнство. Більш розвинені народи, як єгиптяни, римляни, греки, перси й інші, мали більш розвинену релігію, з ієрархічним порядком богів, зі старшими й меншими богами, а менш розвинені мали примітивнішу релігію. На формацію релігійного комплексу впливали різні чинники, як: характер даного народу, сусідство з іншими релігіями, соціальні відносини, а в немалій мірі і природа країни.

В що ж вірили наші предки до того часу, як прийняли християнство? Християнство проникало в Україну, правдоподібно, далеко раніше, ніж його офіційно заведено в X ст., але певних відомостей ми не маємо. До того часу загальною вірою наших предків була поганська віра, тобто вірили в різні сили природи та в уявних богів, які ті сили природи репрезентували. А природа нашої батьківщини лагідна, соняшна, багата, тож і боги були лагідні. Загалом беручи, вони ані не шкодили, ані не дуже помагали. Це була найстарша релігійна формація наших пращурів. Щойно трохи пізніше, під впливом інших релігій, головно іранських, настає деяке розрізнення між богами, добрими і злющими.

Найвищим богом у давній релігії тодішніх мешканців нашої землі був *Сварог*, бог неба, що вершив суд божий над цілим світом. В періоді творення держави, в IX ст., на перше місце висувається грізніший бог, *Перун*. Боротьба за життя зі стихіями природи, зі злими сусідами вимагає зусилля, вимагає і жертв. Тож наш нарід подумав, що мусить бути хтось, хто силою завідує, якийсь бог, з яким треба радше бути обережним. Тому й поставили його на перше місце. Найбільша сила, яку трудно було зрозуміти, була сила грому, блискавки, і *Перун* став її персоніфікувати. Всі інші боги, більші і менші, мусили його слухати і йому коритися.

Да ж бог — був богом сонця, від якого залежало життя, урожай, *Волос*, чи *Велес*, опікувався худобою, — не дуже почесне місце, але важливе, бож худоба становила майно. — Богом вітру був *Стрибог*, а підземного вогню — *Хора*, останній, мабуть, грецького походження. Так кожна сила природи мала свого бога. Крім богів, були ще й богині. *Лада* була богинею краси й любови, до неї зідхали передовсім молодці і дівчата. *Весна* символізувала містерію життя, ті таїнственні сили, що породжують квіти, зелень, пашню та прикрашують нашу землю після зимового сну. *Хмара* давала дощ і так доповняла конечні життєві потреби людини. Одинока постать між тими вищими богами, що наводила страх на людей, була *Марена*, богиня смерті.

Крім тих більших богів, були ще й менші. Сюди належали такі, як *домовики*, *лісовики*, *польовики*, *русалки*, *мавки* та багато інших.

Домовики пильнували дому, домашнього огнища, господарства, приносили щастя, але могли й пошкодити, коли б їх хто був образив. *Лісовики* — це лісові духи, що прибирали різні подоби, головно лісових звірів, та могли не раз людині напакостити, тож їх краще було не зустрічати. *Польовики* мали корисну функцію — стерти поля. Вони собі гуляли по полях, луках, сіножатях, могли перекидатися в різних птахів. *Водяники* сиділи в річках, озерах, болотах, дивились за рибою та

лицялися до русалок. Русалки ж — це були жінки чи дівчата, які померли якоюсь незвичайною смертю. Їм на тому світі було скучно, то вони прибирали людську подобу та, наче живі люди, ходили по лісах, понад річками, озерами, показувались людям, а особливо молодцям. Мавки — це теж померлі діти. Подібно як русалки, вони теж могли показуватися в людському вигляді, але в них іззаду тіло було прозоре і все всередині було видно.

Усі ці боги й божки, — кожний завідував своїм фахом, і загалом вони були людям радше корисні, ніж шкідливі.

Під впливом східніх поганських релігій витворився у наших предків зчасом погляд, що, крім цих добрячих чи індіферентних богів, є ще й злющі боги. Власне в добу творення держави виходить на арену бог Ди в, бог ночі й нічного страху. Він завжди появляється як віщун якогось великого лиха, як зловісний дух ночі й темного світу. Йому підлягала ціла плеяда злих божків меншої ранги, чортів, дідьків, пікуликів, а можливо теж відьом, опирів та інші страхіття.

Визнаючи тих богів, наші предки воліли з ними жити по-доброму, в згоді, тому витворили певні обряди, як з богами заходитись. Молилися вони своїм богам звичайно над водою, річкою чи джерелом або під деревами. Там богам молитва найбільш була до вподоби. Святинь їм не ставляли, як греки чи римляни, — знак, що наші боги не були дуже вередливі. Натомість ставляли їм каплички, звані капищами, або статуї, де приносили в жертву звірят чи рослини. Не було в нас окремої касті жерців, чи волхвів, і лиш зрідка буває про них згадка. Мабуть, ті волхви, про яких згадують старі наші літописи, були зайшлими служителями культу. Службу жерця виконував старший в роді, батько або дід.

Цілий рік поділявся на обрядові цикли. Як лише стопився сніг, обходили «русалії» та поминали померлих. Вірили, що тоді саме час русалкам та мавкам виходити з води та подихати свіжим повітрям. Для них лишали хліб, щоб підкріпилися, а щоб їм не було сумно, то влаштовували ігри з бубнами, гусями та всілякими

«плясаніями» — танцями. При тій нагоді поминали й небіжчиків, кожний рід своїх. Вірили, що людина лиш тілом умирає, а душа її й далі живе. Живе звичайно там, де жив небіжчик, а коли ні, то йде до раю. Коли небіжчика хоронили, то додавали йому поживу та таке знаряддя, яке, думали, зможе йому придатись на тому світі. А бувало, що й про чарку не забували.

Коли ж заблисла весна в повній своїй красі, зустрічали її теж піснями й танцями. Наближення сонця до літа відзначувалося святом Купала. Купало мав якесь відношення до жнив, урожаю (як у греків Деметра, а в римлян Церера). Тоді природа виступає в найбільшій своїй пишності, тоді творяться всілякі дива, цвіте папороть, якої цвіт має чудодійну силу. В цю ніч збиралися над річками, палили вогні, співали пісень, заводили гри та танці, а при тій нагоді знайомилися молоді пари.

Взимі відбувалося свято Коляди. Це було свято найкоротшого дня в році, як сонце звернуло з зимового періоду у весняний. При Коляді також поминали померлих родителів, дідів, прадідів. Це свято починалося святою вечерею, на яку запрошували також духів померлих, щоб і ті прийшли та разом з живими повеселились. Свято Коляди тягнулося два тижні (добрі часи були) аж до Щедрого Вечора. Члени роду себе взаємно відвідували, вгощали, співали колядок-щедрівок. У них, у тих колядках, славили богів, князів, героїв, воєнні походи оспівували, вкінці величали господаря та взаємно собі бажали щастя.

Поганські релігії витворювалися впродовж довгих століть. У них помітні впливи інших, сусідніх релігій, різні побутові наверствування, історичні переміни і т. п., все те мало вплив на формацію світогляду й вірувань.

Що впадає в вічі у релігії наших предків — це те, що в ній віддзеркалюється регулярний цикл життя на протязі цілого року. Вступаючи до весни, вони вважали, що треба пом'янути своїх померлих предків, яких душі перебувають при родинному огнищі. Цей тісний зв'язок живих і мертвих вказує на те, що вони вірили в невми-

рущість душі, дарма що поясняли собі ту невмирущість на свій власний лад. На весні — порі пробудження природи, розквіту життя, буйности природи, свіжости вітру, треба ж було маніфестувати свою радість, достосуватися до самої природи, наслідувати її вітальність, розмах, творчу силу. Це був наче вступ до періоду праці, праці радісної, корисної, праці, що є підставою життя, що є актом життя. А життя — містерія, тож і всі ті супровідні звичаї мають характер незвичайности, містерійности.

Із введенням християнства багато елементів давньої поганської релігії пристосовано до потреб церкви й вимог нової віри. Давні поганські свята замінено християнськими, поганський цикл — християнським. У нас ще й нині залишилося чимало звичаїв давньої давнини, звичаїв, які не противляться християнському вченню, а які так живо нагадують намагання наших предків угадати вічні закони та достосувати до них своє життя.
